

*Г. К. Волчкова,
викладач кафедри економічної теорії, маркетингу та економічної кібернетики,
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград*

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАЙНЯТОСТІ: АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ

*H.K. Volchkova,
Lecturer of the Department of Economics, Marketing and Economic Cybernetics,
Kirovohrad National Technical University, Kirovohrad*

SOCIAL CAPITAL IN CONDITIONS OF TRANSFORMING OF EMPLOYMENT: ANALYSIS OF TRENDS AND THE MECHANISM OF FORMATION

В статті розглянуто особливості розвитку і трансформації зайнятості в умовах глобалізації економіки. Наведено взаємозв'язок стану розвитку населення, людської діяльності, зайнятості і соціального капіталу. Виокремлено появу нових професій і нових форм співпраці на основі формування соціального капіталу.

Проаналізовано тенденції трансформації зайнятості населення у 2006 – 2014 рр. Зосереджено увагу на аналізі змін зайнятості за видами економічної діяльності, за професійними групами, за статусами зайнятості, за віковими групами. Також розкрито тенденції безробіття через призму деформації соціального капіталу суспільства. Розглянуто форми нестандартної зайнятості населення, які є характерними як для України, так і для країн ЄС.

Наголошено на необхідності формування нового механізму взаємодії роботодавців і виконавців робіт з урахуванням трансформаційних процесів, що характерні для зайнятості і формування на цій основі соціального капіталу суспільства.

Features of the development and transformation of employment in globalizing economy are considered in the article. Interconnection of population condition, human activity, employment and social capital are in the study. The emergence of new professions and new forms of cooperation based on the social capital formation are allocated.

The trends of employment transformation in 2006-2014 are analyzed. The author pays attention on the analysis of changes in employment by economic activity, professional groups, employment status, by age. Trends of unemployment considering social capital deformation of society are uncovered. Irregular forms of employment specific to Ukraine and the EU are discussed.

The necessity of forming a new mechanism of interaction employers and workers considering the trends of employment transformation based on the formation of society social capital emphasized by author.

Ключові слова: *соціальний капітал, трансформація зайнятості, нестандартна зайнятість, нові професії.*

Keywords: *social capital, the transformation of employment, irregular employment, new professions.*

Постановка проблеми. *Зайнятість населення є ключовою необхідністю розвитку будь-якої країни. Без належної уваги до проблем ефективної зайнятості неможливе соціально-економічне зростання.*

Соціальний капітал, що є результатом взаємодії всіх членів суспільства, інституцій і органів влади, сприяє створенню ефективних форм співпраці, появі нових видів соціально-трудових відносин та збільшенню зайнятості населення країни. В той же час соціальний капітал позбавлений розвитку без зайнятості населення суспільно корисною діяльністю. Проте ця діяльність, як і соціальний капітал, потребують регулювання, що зумовлює майбутній розвиток соціуму. Тому необхідним є аналіз взаємозв'язку стану розвитку соціального капіталу із зайнятістю, зокрема в частині підтримки і захисту інтересів працівників в нових сегментах соціально-трудових відносин, тенденції виникнення і поширення яких виразніше проявляються в умовах глобалізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку актуальність дослідження з цього приводу засвідчена численними працями українських науковців: А. Бови, І. Бриль, В. Гесця, О. Грішнєвої, О. Демківа, Є. Драгомірової, А. Колота, Е. Лібанової, М. Лесечко, І. Терон, Ю. Мішина, В. Новікова, Ю. Середи, О. Убейволк та інших. Проте, незважаючи на значну увагу науковців до проблематики соціального капіталу, не достатньо дослідженими залишаються питання взаємозв'язку соціального капіталу і зайнятості та сучасних тенденцій розвитку соціального капіталу в умовах трансформації зайнятості.

Мета статті – проаналізувати взаємозв'язок і тенденції формування соціального капіталу в умовах трансформації зайнятості.

Виклад основного матеріалу. За умов стабільного економічного зростання вважалася прийнятно виправданою концепція повної зайнятості, з позиції якої суспільне виробництво прагнуло поглинути практично все працездатне населення. Кейнсіанська політика державних інтервенцій вирішувала в такій концепції проблему зайнятості стимулюванням попиту. За умов сьогодення, з виходом на передній план країн із розвиненим соціальним капіталом, традиційні виробничі відносини та структури трансформуються, замінюючись професійними колективами, що мають справу з мережевими комунікаціями, працюють з новітніми комп'ютерними і телекомунікаційними технологіями. Робота все частіше виноситься за межі підприємства, традиційне підприємство підмінюється віртуальним, що передбачає будь-де розміщені електронні робочі місця із комп'ютерною мережею, наявність якої позбавляє підприємство проблеми територіального розміщення. Зміни стосуються й іншого – змінюються умови праці, змінюються самі робочі місця, змінюються функції працівників та форми їх зайнятості. Та цим зміни не вичерпуються. Трудові відносини замінюються комерційними, найманий робітник, охоплений традиційно системою трудового законодавства та колективних договорів, дедалі частіше стає постачальником послуг, таким, що сам домовляється з працедавцем з питань умов трудової діяльності, традиційне «суспільство праці» змінюється «індивідуалізованим суспільством», традиційна модель трудових відносин на кшталт «працівник-працедавець» замінюється моделлю «замовник-виконавець», традиційна економіка – новітньою інформаційною (знаннєвою – економікою знань). Схематично взаємозв'язок зайнятості і соціального капіталу наведений на рис. 1.

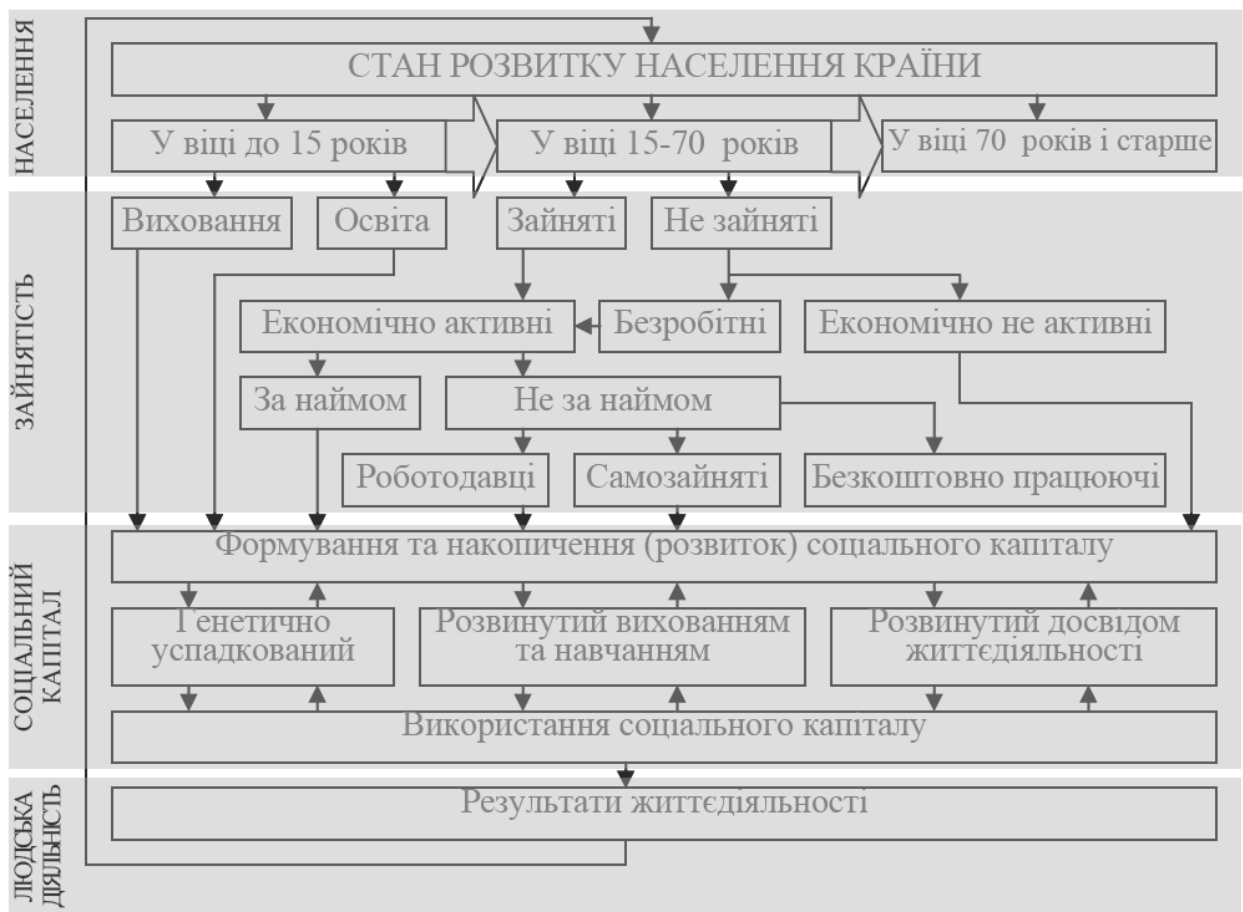

Рис. 1. Схема взаємного зв'язку між станом розвитку населення, людською діяльністю, зайнятістю та соціальним капіталом

Джерело: побудовано автором

Актуалізується самозайнятість, тимчасова робота, неповна зайнятість, виробництво поза виробництвом, робота у домашніх умовах, участь у тимчасових колективах і створюється настільки стійкий соціальний фундамент соціальних змін, що поступово утверджується в якості виправданої думка Дж. Рифкіна [1] про те, що «у прийдешні роки нові, досконаліші технології будуть все більшою мірою наближати цивілізацію до такого стану, коли майже зникнуть працюючі».

Регулювання процесів зайнятості населення повинне враховувати певні трансформації, що відбуваються на ринку праці. Безумовно, трансформація зайнятості розпочинається із появою нових професій. Професія (у перекладі з латинського «profiteri» означає «оголошувати своєю справою») – необхідний для суспільства вид людської діяльності, який потребує підготовки, наявності фізичних і духовних сил, надає можливості жити і розвиватися повноцінно. 40 тисяч існуючих у світі професій поповнюються сотнями і сотнями (щорічно до 500) нових професій.

Сучасні глобалізаційні тенденції переходу до постіндустріального інформаційного суспільства, обумовивши зміни у структурі ринку праці, трудових відносинах, зайнятості населення, супроводжуються виникненням нових професій, видів діяльності, зайнятості як загалом у світі, так і в Україні. Переважна більшість змін щодо професій зумовлена розвитком інформаційних технологій: веб-майстер, веб-дизайнер, веб-програміст, менеджер проекту, фахівець із розвитку тощо. Виникли (трансформувалися) професії у сфері реклами, охорони здоров'я, освіти, ресторанного бізнесу, PR, маркетингу, аудиту, у сфері торгівлі, фінансового ринку, банківських та страхових послуг тощо. Система професійної підготовки не встигає відреагувати на цей процес, тому отримання знань і навичок переорієнтується на самоосвіту та короткострокові курси для підготовки працівників необхідної якості.

Темпи поповнення професій є досить високими, проте слід відмітити деякі з них (табл. 1).

Таблиця 1.

Деякі нові професії як результат розвитку та використання соціального капіталу

Назва	Зміст
Андеррайтер	Експерт зі страхування.
Арт-директор	Творчий керівник, «втілювач проектів».
Банківський менеджер	Професія зобов'язує приймати рішення згідно з політикою банку та законодавством країни.

Вальвеолог	Спеціаліст, що займається питаннями збереження здоров'я людини.
Гідропонік	Спеціаліст із вирощування рослин без ґрунту.
Груммер	Стиліст-цирульник домашніх тварин.
Девелопер	Експерт з операцій з нерухомістю.
Джоббер	Експерт-посередник на фондовій біржі.
Дизайнер	Зайнятість з гармонійним поєднанням корисності, зручності та краси в промислових виробках, побутових приладах, меблях, інтер'єрах квартир, офісів, житлових масивах та інших об'єктах. Різновиди дизайну – графічний, транспортний, ландшафтний, аксесуарний, ювелірний, веб-дизайн.
Ком'юніті-менеджер	Активізує і підтримує дискусію на потрібну тему на форумах та в блогах.
Копірайтер	Фахівець з написання текстів рекламного змісту.
Коучер	Експерт, що розкриває потенціал особистості співробітників компанії: збільшує їх продуктивність і ефективність, допомагає здатності здійснювати рух в потрібному темпі і напрямку.
Креативний директор	Чергова кар'єрна сходинка копірайтерів та арт-директорів.
Лайфкоуч	Спеціалісти, які пропонують людям допомогу в постановці та досягненні своїх цілей.
Лобіст	Посередник між фінансовими, політичними або професійними групами і держчиновниками, депутатами.
Логістик	Професійна зайнятість пов'язана з процесами обігу сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, напівфабрикатів, запасних частин, готової продукції, їх доставки від постачальника до виробника і до кінцевого споживача відповідно вимог та інтересів.
Маркетолог	Фахівець з функціями знання законів ринку та успішного їх використання задля досягнення максимального результату в бізнесі.
Медіа-байєр	В посадові обов'язки медіа-баєра входить робота зі ЗМІ. Він займається закупівлею рекламних площ в газетах або ефірного часу на радіо і TV.
Мерчендайзер	Експерт з просування продукції в роздрібній торгівлі.
Он-лайн рекрутер	Фахівець, що опікується пошуком і підбором персоналу за допомогою засобів Інтернет.
Промоутер	Фахівець, який сприяє просуванню виробленого фірмою товару на ринку, залученню інвесторів, спонсорів.
Сомельє	Дегустатор з поширенням функцій на створення атмосфери приємного спілкування з людьми.
Стиліст	Професійна діяльність пов'язана з виробництвом (конструюванням, пошиттям) одягу, особливостями його носіння.
Фрілансер	Людина, що виконує роботу без укладання довгострокового договору з роботодавцем, найманий тільки для виконання певного переліку робіт (позаштатний працівник, вільнонайманець).
Треjder	Фахівець з біржових торгів (цінними паперами, валютою тощо).
Тренд-вотчер	Людина, до функцій якої входить відстежування появи нових тенденцій серед споживачів.
Тренінг-менеджер	Фахівець з організації навчання персоналу компанії.
Хостес	Домогосподарка, економка, домоправительниця.
Communication manager	Симбіоз викладача іноземної мови та редактора-коректора. Такого фахівця все більше хочуть бачити консалтингові, аудиторські та юридичні фірми.
HR-фахівець	Фахівець з підбору персоналу, наділений якостями спостережливості, вміння слухати і уникати зайвого у співбесідах.
IT-менеджер	Займається інформаційними технологіями, комп'ютерним забезпеченням. Як правило, не програміст, а фахівець з обладнання та телекомунікації.
Nail-стиліст	Так називають людей, діяльністю яких є дизайн нігтів.
Seo-оптимізатор	Спеціаліст по просуванню сайтів в пошукових системах.

Джерело: розроблено автором з використанням пошукових систем Інтернет

Поза професіями як такими, внаслідок розмаїття використань соціального капіталу, індустрію зайнятості з його ринком праці заповнили різні новітні форми та способи організації людської діяльності (табл. 2).

Таблиця 2.
Форми та способи організації людської діяльності як результат розвитку та використання соціального капіталу

Назва	Зміст
Коворкінг	Модель організації роботи людей з різним типом зайнятості у єдиному робочому просторі з гнучкою організацією робочого простору і прагненням до формування спільноти та внутрішньої культури резидентів. Модель включає різновиди: телеворкінг, фріланс, аутсорсинг тощо.
Краудсорсинг	Передача певних виробничих функцій невизначеному колу виконавців, вирішування суспільно значимих задач силами добровольців, які здатні координувати свою діяльність, використовуючи інформаційні технології.
Аутсорсинг	Передача компанією частини її завдань або процесів стороннім виконавцям на умовах субпідряду.
Інсорсинг	Створення компанією власних автономних структурних одиниць, що надають спеціалізовані послуги як підрозділам підприємства, так і зовнішнім контрагентам.
Аутстафінг	Спосіб управління персоналом з наданням у розпорядження замовника певної кількості працівників, які прямо не вступають з ним у правові відношення, але виконують від імені виконавця певні послуги за місцем замовника.
Фріланс	Вільнонаймання.

Джерело: розроблено автором з використанням пошукових систем Інтернет

Діючи у межах і поряд із традиційними формами зайнятості, зазначеними новітніми та традиційними для економіки професіями пронизано всі напрями економічної діяльності. Останні, накопичуючи та розвиваючи соціальний капітал, самі змінюються кількісно та якісно (табл. 3).

Таблиця 3.
Зміна кількості зайнятого населення за видами економічної діяльності

	2006 р., тис.	% до усього	2014 р., тис.	% до усього	2014 р. у % до 2006 р.
Усього	20730,4	100	18073,3	100	87,2
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво	3652,6	17,6	3091,4	17,1	84,6
Промисловість	4036,9	19,5	2898,2	16,0	71,8
Будівництво	987,1	4,8	746,4	4,1	75,6
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Діяльність готелів та ресторанів	4403,9	21,2	3965,7	21,9	90,0
Діяльність транспорту та зв'язку	1428,3	6,9	1113,4	6,2	78,0
Фінансова діяльність	286,2	1,4	286,8	1,6	100,2
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1041,9	5,0	286,1	1,6	27,5
Державне управління	1033,7	5,0	1293,8	7,2	125,2
Освіта	1690,5	8,2	1587,7	8,8	93,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1356,7	6,5	1150,5	6,4	84,8
Інші види економічної діяльності	812,8	3,9	382,2	2,1	47,0

Джерело: складено автором з використанням даних [2, с. 84], [3, с. 80]

Привертає увагу переважно спадна тенденція, обумовлена деформаціями щодо відновлення людського потенціалу – кількість постійного населення скоротилася з 46,5 млн. чол. у 2006 р. до 42,4 млн. станом на 1 лютого 2015 р. (на 8,8 %). На цьому фоні зменшення кількості зайнятих в традиційних напрямках економічної діяльності на 12,8 % сприймається обумовленим зменшенням економічної активності, спричиненим у тому числі й впливом соціального капіталу – використанням у нових сферах діяльності (зокрема, мережевій) або недовикористанням своїх можливостей. Перше відмічено, зокрема, стосовно двох напрямів економічної діяльності «традиційного» типу – фінансової (зі збільшенням кількості зайнятих порівняно з 2006 р. на 0,2 %), та, особливо, державного управління (зі збільшенням кількості зайнятих на 25,2 %). Така тенденція пояснюється привабливими умовами праці та відносно високою заробітною платою. Середньомісячна заробітна плата штатного працівника фінансової і страхової діяльності, складаючи в 2014 р. 7029 грн., на 32,8 % перевищувала «найпрестижнішу» після неї професійну, наукову та технічну діяльність, майже вдвічі середньомісячну заробітну плату штатних працівників в Україні в цілому [4, с. 163].

У структурі зайнятості традиційно (з переходом до ринкової системи господарювання) переважає торгівля (21,9 % серед інших видів економічної діяльності), вагому частку ринку займають сільське господарство (17,1 %) та промисловість (16,0 %), де соціальний капітал проявляє себе переважно усталено.

Соціальний капітал проявляється і в структурі зайнятості за професійними групами (табл. 4).

Таблиця 4.
Зміна кількості зайнятого населення за професійними групами

	2006 р., тис.	% до усього	2014 р., тис.	% до усього	2014 р. до 2006 р., у %
законодавці, вищі державні службовці, керівники	1513,3	7,3	1442,5	8,0	95,3
професіонали	2529,1	12,2	3097,7	17,1	122,5
фахівці	2487,6	12,0	2213,8	12,2	88,0
технічні службовці	787,0	3,8	586,8	3,2	74,6
робітники сфери обслуговування та торгівлі	2736,4	13,2	2874,5	15,9	105,0
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	311,0	1,5	173,7	1,0	55,9
кваліфіковані робітники з інструментом	2487,6	12,0	2320,3	12,8	93,3
оператори та складальники устаткування та машин	2653,5	12,8	2062,9	11,4	77,7
найпростіші професії	5244,8	25,3	3301,1	18,3	62,9

Джерело: побудовано автором з використанням даних [2, с. 87], [3, с. 83]

Динамікою 2006-2014 рр. відмічено, що при загальній тенденції до зменшення кількості зайнятих (найбільше така тенденція торкнулася кваліфікованих робітників сільського господарства – до 55,9 % від рівня 2006 р.) кількість професіоналів збільшилася на 22,5 %, кількість робітників сфери обслуговування та торгівлі – на 5,0 %. Якщо останнє знаходить пояснення втіленням ринкових форм господарювання, то збільшення кількості професіоналів пов'язуємо взаємними процесами накопичення соціального капіталу через професійну освіту та його використання, що сприяє його розвитку. У певному розумінні структурно «конкуруючу» позицію займає професійна група «найпростіші професії» (18,3 % порівняно з 17,1 % групи професіоналів), що пояснюємо незатребуваністю ринку щодо можливостей використання соціального капіталу за сучасних умов соціально-економічного розвитку країни та не знаходженням соціальним капіталом ніш, де його використання виявилось би переконливо виправданим.

Зміну кількості зайнятих за статусом зайнятості представлено таблицею 5.

Таблиця 5.
Зміна кількості зайнятого населення за статусами зайнятості

	2006 р., тис.	% до усього	2014 р., тис.	% до усього	2014 р. до 2006 р., у %
Усього зайнятих економічною діяльністю	20730,4	100,0	18073,3	100,0	87,2
працюючі за наймом	16791,6	81,0	15199,6	84,1	90,5
роботодавці	207,3	1,0	235	1,3	113,4
самозайняті	3648,5	17,6	2584,5	14,3	70,8
безкоштовно працюючі члени сім'ї	82,9	0,4	54,2	0,3	65,4

Джерело: побудовано автором з використанням даних [2, с. 82], [3, с. 78]

Привертає увагу збільшення на 13,4 % кількості роботодавців. Пояснюємо цю обставину наміром населення використати особистий соціальний капітал найбільш продуктивно, що викликано інтуїтивно уявленням про переваги у соціальних функціях роботодавця порівняно з виконавцем – працівником.

Щодо економічної активності населення за віковими групами (табл. 6), то певна стабільність відмічена стосовно населення віком 25-39 років, коли активність, життєва енергія, соціальний капітал, набувши розвитку, «виплескуються» при можливості свого застосування, сприяючи накопиченню останнього.

Таблиця 6.
Зміна кількості зайнятого населення за віковими групами

	2006 р., тис.	% до	2014 р., тис.	% до	2014 р. до
--	------------------	---------	------------------	---------	---------------

		усього		усього	2006 р., у %
Все економічно активне населення у віці 15-70 років, тис. осіб	22245,4	100,0	19920,9	100,0	89,6
15-24 роки	3074,7	13,8	1952,1	9,8	63,5
25-29 років	2799,2	12,6	2882,6	14,5	103
30-34 років	2788,5	12,5	2819,9	14,2	101,1
35-39 років	2656,1	11,9	2652,7	13,3	99,9
40-49 років	5969,3	26,8	4923,5	24,7	82,5
50-59 років	3811,4	17,1	3963,3	19,9	104,0
60-70 років	1146,2	5,2	720,8	3,6	62,9

Джерело: побудовано автором з використанням даних [2, с. 62], [3, с. 70]

Згадане вище не стосується молодих людей віком 15-24 р. Зменшення їх кількості до 63,6 % на фоні зменшення кількості усього економічно активного населення до 89,6 % порівняно з 2006-м роком пояснюємо орієнтуванням цієї категорії населення на пріоритет формування соціального капіталу, орієнтованістю на нові форми використання накопиченого соціального капіталу, відсутністю сфер життєдіяльності, де б сформований соціальний капітал населення цього віку виявився б можливим та привабливим для свого застосування.

Показовими видаються тенденції стосовно безробіття (табл. 7).

Таблиця 7.
Зміна кількості безробітних за професійними групами

	Усього, 2006 р.	% до усього	Усього, 2014 р.	% до усього	2014 р. до 2006 р., у %
Усього, тис. осіб	1515,0	100	1847,6	100	122,0
законодавці, вищі державні службовці, керівники	59,1	3,9	97,9	5,3	165,7
професіонали	128,8	8,5	197,7	10,7	153,5
фахівці	168,2	11,1	182,9	9,9	108,7
технічні службовці	57,6	3,8	51,7	2,8	89,8
робітники сфери обслуговування та торгівлі	263,6	17,4	319,6	17,3	121,2
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	31,8	2,1	33,2	1,8	104,4
кваліфіковані робітники з інструментом	218,2	14,4	343,7	18,6	157,5
оператори та складальники устаткування та машин	256	16,9	275,3	14,9	107,5
найпростіші професії	331,8	21,9	345,5	18,7	104,1

Джерело: побудовано автором з використанням даних [2, с. 109], [3, с. 121]

При загальному збільшенні кількості безробітних з 2006 р. по 2014 р. на 22 % кількість безробітних професійної групи «законодавці, вищі державні службовці, керівники» збільшилася на 65,7 %, кількість безробітних професійної групи «професіонали» – на 53,5 %, «кваліфіковані робітники з інструментом» – на 57,5 %. Поповнення армії безробітних представниками означених професійних груп свідчить не про що інше, як про незатребуваність економікою країни накопиченого соціального капіталу необхідної для ринку праці якості, з одного боку, та відсутністю підстав для використання соціального капіталу за умов, пропонованих ринком праці.

Щодо інформаційно-комунікаційних технологій та зайнятості у цій сфері, то, як зауважує А. Колот [5], вони, являючи собою сукупність і комбінацію інформації, знань, інтелекту, інновацій, правомірно визнаються стратегічним ресурсом, йому належить майбутнє. Переважно вони утворюють технологічну основу наукоінтенсивних професійних, ділових, фінансових, освітніх, медичних послуг, стимулюють розширення інформаційних ресурсів, розширюють використання нестандартних форм зайнятості, посилюють конкурентоспроможність національних економік.

Поряд з традиційними (стандартними), виникли і набули поширення (продовжують виникати) нові форми нестандартної зайнятості, досліджені Л. Гук [6, с. 46-57]: формальна, неформальна, повна, неповна, вимушена, добровільна, понаднормова, постійна, непостійна, віддалена, позикова, надомна, у приміщенні, наданому роботодавцем, у будь-якому доступному для працівника місці, за договором, за усною домовленістю тощо. За останні 10 років на фоні відміченого в таблиці 3 зменшення до 87,2 % загальної кількості зайнятих, кількість непостійно зайнятих збільшилася майже на порядок (у 10 разів), неформально зайнятих – на 20 %. Одна із причин – віднайдення населенням нових зисків за рахунок використання можливостей накопиченого соціального капіталу у сфері зайнятості через: а) поширення впливу неформальної економіки (табл. 8); б) розвиток сервісу інформаційно-комунікаційних технологій; в) пошук

шляхів зниження виробничих витрат передаванням функцій і повноважень іншим суб'єктам соціально-трудових відносин; г) використання науково-технічних досягнень щодо можливостей мережевих технологій; д) можливості віртуалізації робочих місць.

Таблиця 8.
Нестандартні форми зайнятості серед працівників країн-членів ЄС

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Темп змін
	у відсотках до загальної чисельності зайнятих												
Особи, зайняті неповний робочий день,	16,5	17,2	17,8	18	18,1	18,2	18,7	19,2	19,5	19,9	20,4	20,4	1,2
Особи, що мають договір з обмеженим строком дії	12,7	13,3	14	14,5	14,6	14,1	13,6	13,9	14,1	13,7	13,7	14	1,1
Особи, що мають другу роботу	3,4	3,5	3,5	3,5	3,7	3,7	3,7	3,6	3,7	3,7	3,8	3,8	1,1

Джерело: складено автором з використанням даних [7].

Висновки. Означені вище тенденції переконують у тому, що формування продуктивної зайнятості є проблемою не скільки диспропорцій на ринку праці, скільки характеристики трудових ресурсів, розглядуваних з позиції стану розвитку соціального капіталу, здатного формуватися, накопичуватися, використовуватися та недовикористовуватися, втрачаючи потенційно притаманні йому вагомості.

Загалом, окреслюючи проблему зайнятості в Україні, з вище викладеного констатуємо скороченням кількості найманих працівників в реальному секторі економіки, посилення кількісного та якісного дисбалансу, уповільнене реагування на потреби змін, обумовлені наявними обставинами соціально-економічного розвитку та можливостями, притаманними соціальному капіталу, потребу знаходження механізму, здатного активізувати потенціал, притаманний національному менталітету як стрижневій основі індивідуального та суспільного соціального капіталу громадянина України.

Список літератури.

1. Рифкин Дж. Третья промышленная революция: Как горизонтальные взаимодействия меняют энергетику, экономику и мир в целом / Джереми Рифкин; Пер. с англ. – М.: Альпина нон-фикшн, 2014. – 410 с.
2. Економічна активність населення України 2006. Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2007. – 228 с.
3. Економічна активність населення України 2014. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 280 с.
4. Праця України 2014. Статистичний збірник. – К.: ТОВ Видавництво «Консультант», 2015. – 280 с.
5. Колот А.М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія / А.М. Колот. – К. : КНЕУ, 2010. – 251 с.
6. Гук Л. Розвиток нестандартних форм зайнятості в умовах структурної перебудови економіки / Л.П. Гук // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – Вип. 5-2. – С. 46–57.
7. Eurostat. Your key to European statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

References.

1. Rifkin, Jeremy (2014), *Tret'ya promyshlennaya revolyutsiya: Kak gorizontallye vzaimodeistviya menyayut energetiku, ekonomiku i mir v tselom* [The Third Industrial Revolution: How Lateral Power Is Transforming Energy, the Economy, and the World], Al'pina non-fikshn, Moscow, Russia.
2. State Statistics Service of Ukraine (2007), “*Ekonomichna aktyvnist' naseleennia Ukrainy 2006. Statystychnyj zbirnyk*” [Economic activity of population of Ukraine 2006. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
3. State Statistics Service of Ukraine (2015), “*Ekonomichna aktyvnist' naseleennia Ukrainy 2014. Statystychnyj zbirnyk*” [Economic activity of population of Ukraine 2014. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
4. State Statistics Service of Ukraine (2015), “*Pratsia Ukrainy 2014. Statystychnyj zbirnyk*” [Labor of Ukraine 2014. Statistical yearbook], TOV Vydavnytstvo «Konsul'tant», Kyiv, Ukraine.
5. Kolot, A.M. (2010), *Cotsial'no-trudova sfera: stan vidnosyn, novi vyklyky, tendentsii rozvytku* [Social and labor sphere: state of relations, new challenges and trends], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. Huk, L.P. (2012), "The development of non-standard forms of employment in conditions of economic restructuring", *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, no. 5-2, pp. 46–57.

7. Eurostat. Your key to European statistics (2015), "Database For Employment and Social Policy Indicators", available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (Accessed 21 december 2015).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2016 р.